

Аріна Сидоркіна
Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ

ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНИХ ЯПОНСЬКИХ МЕДІА

Бенедикт Андерсон пропонує наступне визначення нації: це уявлена спільнота – при тому уявлена як генетично обмежена і суверенна. Вона уявлена тому, що представники навіть найменшої нації ніколи не знатимуть більшості своїх співвітчизників, не зустрічатимуть їх, але все ж в уяві кожного житиме образ їх співпричетності [1].

Звісно, людина може ідентифікувати себе і за місцем роботи, улюбленим серіалом, прихильністю мати вдома собаку чи kota. Здебільшого це певні речі, які є частиною побуту і повсякденного життя. Натомість національна ідентичність практикується у найекстримальніший спосіб – через готовність пожертвувати власним життям. “Пам’ятники й могили Невідомих солдатів – вшановуються саме тому, що вони залишаються навмисно порожніми. Вони заповнені примарними національними уявленнями” [1].

Саме тому національна ідентичність є настільки важливою темою для дослідження і привертає до себе увагу науковців в усьому світі.

Національна ідентичність не є частиною нашої ДНК, але є частиною сучасного світу, і може впливати на нього у різний, навіть діаметрально протилежний спосіб. Національна ідея може як

надихати, сприяти позитивним змінам в суспільстві та великим досягненням, так і відкинути людство на сторіччя назад, вкоренивши у свідомості населення ідею елітарності певної його частини. Рівень національної свідомості є важливим чинником державотворчих процесів в будь-якій країні взагалі і в Японії зокрема, а медії мають для цього широкий арсенал інструментів.

Таким чином, дослідження механізмів впливу ЗМК на формування національної ідеї є наразі одним з найактуальніших питань.

Японський націоналізм має ряд особливостей вартих уваги дослідників. По-перше, японське суспільство довгий час було закритим та гомогенним. Становлення націоналізму в Японії відбувалося за умов майже ідеальної національної ізоляції. Носіям "духу Ямато" не довелося розв'язувати складні проблеми незалежності, державності, соборності, мовної самобутності своєї нації. Іноземці (тобто "інший") не потрапляли в поле зору пересічного японця аж до 1953 року.

Після того, як Японія, під страхом бути колонізованою, відкрилась світу, виникла потреба у міцній та якісній національній ідеї. Швидко розповсюдилось та набрало популярності поняття 日本人論 (ніхондзінрон), яке буквально перекладається як "теорія японських людей". Ця теорія проголошувала, що японці є унікальною нацією, а їхня культура – набагато більше розвинутою за інші. Не тільки європейці та американці представлялись японцям варварами, але і азійські сусіди. А отже, і азійська ідентичність зустріла великий супротив у японської нації [6].

Слід зазначити, що японський менталітет диктує повне підкорення офіційному порядку. Друковані видання в Японії користуються довірою, як ніде в світі. Таким чином, офіційний політичний курс країни великим чином обумовлює те, як буде сконструйована самоідентифікація японця по відношенню до інших народів.

У 1957 році прем'єр міністр Японії Кіші Нобусуке офіційно заявив, що зовнішня політика Японії буде спрямована на співпрацю за Європейськими країнами, а також що Японія визнає себе частиною Азії та рівноправним партнером країн-сусідів. Новий політичний курс вплинув таким чином, що японський націоналізм

став звучати обачливо та менш радикально. Але все ж таки, не змінив свого основного посилу, проголошуючи японців обраною нацією.

У 1993 році в опублікованій праці міністра внутрішніх справ Одзави Ічіро “Переосмислення Японії” (日本改造計画) з’явився термін “нормальна Японія”, який стали широко використовувати політики, науковці та преса. Термін “普通の国” (“нормальна країна”) та дискурс “нормалізації нації” – це яскравий приклад реконструкції національної ідеї за допомогою одного слова [8].

Під соусом “нормалізації” в медіях широко впроваджувались ідеї мілітаризації нації, розширення геополітичного впливу країни, та спроби реабілітувати свою репутацію за військових часів, висвітливши події минулого з кращого боку.

Якою має бути нормальна Японія для пересічного японця? Які умови цієї “нормальності” є вирішальними, і чи зміна конституції в бік мілітаризації країни є однією з цих умов? Японія, яка довгий час була закритою нацією з мінімальним рівнем зовнішніх контактів, завдяки цьому дискурсу “нормальності” стала відчувати брак власної активності на міжнародній арені.

Таким чином, викарбовуються дві ключових імплікації в цьому дискурсі: зміна конституції та участь у миротворчих місіях. З 1993 по 2006 рік тільки в трьох найбільших газетах (Майніті Шімбун, Йоміурі Шімбун та Асахі Шімбун) було опубліковано 39 великих матеріалів присвячених питанню нормалізації Японії. І всі ці матеріали так чи інакше піднімали тему зміни конституції та участі Японії в антитерористичних заходах [4].

При цьому, соціальні опитування показують, що більшість простих громадян в Японії підтримують нормалізацію нації, але проти її мілітаризації. При цьому кількість тих, хто підтримує участь Японії у миротворчих місіях значно збільшилась. У 1991 році прихильників такого курсу зовнішньої політики було 46%, а у 2003 році їхня кількість збільшилась до 76% [4].

Так само збільшився і відсоток тих, хто підтримує ідею зміни конституції. За даними опитування Йоміурі Шімбун, у 1993 році, коли пан Одзава вперше виклав свої тези щодо реформування країни, прихильників змін у конституції було 50%, а у 2005 році –

61%. Але це ж саме опитування показує, що за мілітаризацію голосує меншість – всього 17% [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що термін “нормалізація”, хоча і тісно переплетений з ідеєю нарощування військової потужності та підвищення активності Японії за кордоном, все ж таки лишається у свідомості японців більш нейтральним і позитивним. Поняття норми – сприймається як позитивне, а відхилення від норми – навпаки чимось, що за можливістю варто негайно виправити. Які б дії не стояли за процесом нормалізації, населення радше підтримає цю ініціативу через потужний емоційний окрас концепту “норми”.

Японський культуролог Хамагучі Ешюн зазначає, що “якщо західну модель особистості можна назвати індивідуалістичною, то східну модель особистості слід називати “контекстуальною”, тобто моделлю особистості, що занурена в соціум. В західній культурі індивід усвідомлює себе як “его”, в японській мові на позначення цього концепту використовують слово “дзібун” (в тих випадках, коли на заході говорять “я”, “I”, “ego”, “self”), що буквально означає “моя доля”, “моя частина” [3].

Якщо розглядати особистість японця в парадигмі таких дихотомій, як “самостійність-залежність, індивідуалізм-колективізм”, це обов’язково призведе до заперечення індивідуальності японця, що буде не зовсім коректно. Японський етнограф Аракі Хіроюкі та соціолог Сінода Юдзіро свого часу пропонували відійти від такого погляду та розглядати особистість японця поза цієї дихотомії. Адже хоча “японцю і не притаманна певна стійка та константна “індивідуальність”, що її має західна людина, але замість цього “індивідуальність” японця набувається в групі” [2].

Якщо для західної людини простір між двома людьми – це є “ніщо”, пустота, то для японця воно представляє собою “йохаку” (“простір”, що несе важливе смислове навантаження).

Твердження, що японська нація перебуває в стані “ненормальності” і потребує нормалізації для японця буде означати, що ненормальним є його “дзібун” – його особистість. Японець має глибоке відчуття співпричетності до колективу, а тому залучення концепту норми у національному дискурсі має дуже сильний ефект.

Література

1. Андерсен Л. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму/ Пер. з англ. В. Морозов. - К.: Критика, 2001. - 271 с.
2. Аракі Хіроюкі. Ніхондзін-но кодо Йосікі (Стиль поведінки японців). Токіо, 1974.
3. Хамагуті Есюн. "Ніхонрасіса"-але сайхаккен (Нове трактування своєрідності японського). – Токіо, 1977.
4. Cabinet Office of Japan Public Opinion Polls, February 1991
5. Liu Qiang. Analyzing Japan's State Normalization // World Economics and Politics, vol. 10, 2004.
6. Rozman Gilbert. East Asian National Identities: Common Roots and Chinese Exceptionalism / Stanford University Press. – Stanford, 2012. – 256 pp.
7. Yomiuri Shimbun National Public Survey, May 1993 and March 2005.
8. 小沢一郎. 日本改造計画/ 講談社. – Tokyo, 1993. – 258ページ